

A magyar gazdaságpolitikai helyzet elemzése és értékelése

2008. II. negyedévéről

Készítette: Kéri László és Petschnig Mária Zita

Budapest, 2008. július 20.

Tartalom

I. Politikai folyamatok	3
1. Meghatározó tényezők márciustól júliusig.....	3
2. Kormányzati és/vagy szocialista kiútkeresés.....	7
2.1. <i>Az első reakciók, illetve korrekciók.....</i>	<i>7</i>
2.2. <i>Átalakítási dilemmák.....</i>	<i>8</i>
2.3. <i>Májusi lapítások, aktivitások.....</i>	<i>9</i>
2.4. <i>A megtalált trendfordulat.....</i>	<i>10</i>
2.5. <i>Közben volt egy csöndes évforduló.....</i>	<i>11</i>
3. Tavaszi szabaddemokrata vívódások.....	14
4. Fidesz: feltámadás, váltás és ellazítás.....	16
II. Gazdasági folyamatok és a gazdaságpolitika fő területeinek jellemző történései.....	22
1. A fő makrogazdasági folyamatok jellemzői.....	22
1.1. <i>Növekedés.....</i>	<i>23</i>
1.2. <i>A munkaerőpiac tendenciái.....</i>	<i>25</i>
1.3. <i>Egyensúlyalakulás.....</i>	<i>27</i>
2. A gazdaságpolitika fő vonásai.....	29
2.1. <i>Költségvetési politika.....</i>	<i>29</i>
2.2. <i>Monetáris politika.....</i>	<i>30</i>
III. Társadalmi folyamatok.....	33

I. Politikai folyamatok

1. Meghatározó tényezők márciustól júliusig

A tavaszi hónapokat alapvetően befolyásolta a március kilencedikei népszavazás váratlan eredményei nyomán kifejlődött belpolitikai válság. Az első hetekben korántsem volt világos, hogy mire is számíthat Magyarország állampolgári közössége? Gyors lefolyású, a kereteken belül maradó kormányzati, avagy a kereteket is feszegető, szélesebb ívű belpolitikai krízisre? Netán a normál, négyévenkénti választási ciklus rendjét is felborítani képes változások sorozatára? Március utolsó napjaiban legalább annyi teljesen egyértelművé vált, hogy a koalíciónak mindenképpen vége. Ám azt nem lehetett tudni, hogy ennek a szakadásnak melyek lesznek azok a – várt és nem várt – következményei, amelyek az előzetesen is eléggé kusza képletet nemhogy egyszerűsítették volna, hanem még tovább bonyolították. (Előző elemzésünket nagyjából ennek a dilemmának a körvonalazásával fejeztük be...)

Az említett márciusi utolsó hétvége két napja meglehetősen gyorsasággal forgatta fel az erőviszonyokat. A már hat éve politikai szövetségben, koalíciós kötelékben vergődő két párt vezérkara úgyszólván napokon belül vált egymás ádáz ellenfelévé. Az egészségügyi miniszter gyors lemondása legfeljebb csak ürügy lehetett ahhoz, hogy mindkét oldalról szabadon vagdoshassanak mindenféle szemrehányásokat egymás fejébe, többnyire olyanokat, amelyeket eddig képesek voltak a nyilvánosság elől eltüntetni. A külső megfigyelőnek áprilisban legalább két hétig olyan érzése volt, mintha a felek nagy-nagy megkönnyebbüléssel beszélhettek volna ki mind a két oldalon ezer és egy olyan sérelmet, amelynek addigi titkolása számtalan frusztráció forrása lehetett. Azon is el lehetett töprengeni, hogy Magyarországon vajon hol találhatóak az alapvető politikai törésvonalak? Az ellenzék és a kormányzók között, vagy belül, a kormányzati oldalon?

E politikai hangzavar jegyében telt el az április, és azt is pontosan lehetett tudni, hogy az április 30-ával megjelölt hivatalos kilépési/szakítási dátummal sem fog végetérni ez a fura szócata. Már csak azért sem, mert nem kevesen akadtak, akik szerint az említett huza-vona – többek között - szerves része volt annak az elnökválasztási küzdelemnek is, amit az SZDSZ-ben június hetedikén fejeztek be véglegesen.

Júniusra az MSZP véglegesen és – úgy látszott, hogy – visszavonhatatlanul egyedül maradt, nyakában a kormányzati felelősség és lehetőség szabadságával és kényszerével. Ráadásul a Gyurcsány Ferenc maradásához/menesztéséhez kapcsolódó híresztelések június végére eltűntek a hazai médiumokból, s mire mindenki nyaralni ment volna, addigra magától is körvonalazódnak kezdtek az új típusú konszolidáció szerkezeti elemei. Megmutatkozott ez mindenekelőtt az április végén elkezdett nagyszabású kormányzati átalakítás személyi következményeiben, a nagy nehezen megtalált új kormányzati ideológiában („trendforduló...”- úgy látszik, hogy ez lesz a következő időszak domináns gyurcsányi jelszava...), ám abban is, hogy a szóban forgó negyedéves periódusban az ellenzék meghatározó ereje, a Fidesz is nagyszabású kormányzati felkészülési vágtázásba kezdett.

Június végére úgy tűnt, hogy leegyszerűsödtek e tavasz nagy talányai; az elemzők és a politikai főszereplők **legalább négyféle** politikai/hatalmi-szerkezeti változat bekövetkeztével számoltak március 9.-e után:

- Az ellenzék és a „látható többség” a népszavazási földcsuszamlásra tekintettel követelni fogja az *előrehozott választásokat*, arra hivatkozván, hogy radikálisan megváltoztak az országon belüli erőviszonyok.
- Ha az előrehozott választásoknak nincsenek is alkotmányos esélyei, attól még a kormány menesztése elképzelhető „konszenzusos úton” - mégpedig a két nagy tábor megállapodása nyomán megalakítandó *szakértői kormány* révén.
- Ezen a tavaszon felbomlott ugyan a koalíció, ám az SZDSZ-en belül az elnökváltás utáni viszonyok alakulhatnak még úgy, hogy – persze, megkérve ennek a megfelelő árát... - később még *újraköthető lesz az egykori koalíció*.
- S ha e fönti változatok egyike sem válik valóságossá, akkor nem marad más, mint a *kisebbségi kormányzás*. Még akkor is, ha valamennyi érintett pontosan tisztában van e konstrukció túlzottan törékeny jellegével, s a belőle fakadó kockázatokkal.

Nem kétséges, hogy a tavaszi hónapok során hol az egyik, hol a másik változat látszott inkább megvalósíthatónak, s mindegyikük mellett komoly érvek szólhattak. Valódi cselekvési lehetősége azonban egyedül a kormányzó pártnak, illetve magának a kormányfőnek volt, s így nem túl nagy meglepetés, ha azt láthatjuk, hogy az események végül is a kisebbségi kormányzás lehetőségét tették elsőszámú opcióvá. Június végére Gyurcsány Ferenc előbb a

párton, majd pedig a kormányzati szerkezeten belüli helyzetét erősített meg, s mindenki azzal a boldog tudattal mehetett el nyaralni, hogy ősszel új kormányzati programmal, új cselekvési tervekkel új korszak kezdődhet el...(Ha jól számoltam, akkor ez lesz GYF nyolcadik kormányprogramja – 2006 májusa óta...)

E bevezető sorokban természetesen nagy-nagy leegyszerűsítésekkel, csak a lényegi mozzanatok bemutatására törekedtünk, a későbbi kifejtés során igyekezni fogunk a fontosabb összefüggésekről kellő alaposággal is írni. Az összefüggések megfelelő értelmezéséhez azonban az is adhat némi támpontokat, ha csokorba szedjük ennek a – csaknem száznapnyi – időszaknak a legfontosabb eseményeit. Nézzük hát az elmúlt hónapok tucatnyi, a maga idejében fontosnak tűnt eseményének rövid annotációját:

- *április 28.:* GYF bejelenti a kormány átalakítását, féltucatnyi új miniszter mellett csaknem egy tucatnyi pártkáder kap államtitkári beosztásokat, s a kormányzati szerkezet egésze is radikális átformálódáson esik keresztül.

- *április 30.:* Az SZDSZ hivatalosan is kilép a koalícióból, ettől a naptól kezdve a parlamentben is mint ellenzéki párt fog működni.

- *Május 6.:* Az MTA megválasztja új elnökének Pálincás Józsefet (Az egykori Fidesz-kormány oktatási miniszterét).

- *június 4.:* Brüsszelből hivatalosan is közlik, hogy a hosszú távú MVM –szerződések ellentétesek az uniós szabályokkal és a magyar kormány záros határidőn belül köteles e helyzeten változtatni.

- *június 7.:* Megtartják a szabaddemokraták elnökválasztó rendezvényét, Fodor Gábor kétszavazatnyi többséggel legyőzi Kóka Jánost.

- *június 9.:* Az országgyűlés elfogadja az új földgáztörvényt, ennek alapján a jövő nyártól piaci alapon kellene működnie a gázellátásnak. (A kiskereskedőknek azonban igyekeznek intézményes védelmet nyújtani...)

- *június 10.:* Az Alkotmánybíróság megválasztja új elnökét Paczolay Péter személyében. (Róla a szűkebb szakma régóta tudja, hogy elvi ellenzője a népszavazási kezdeményezéseknek.)

- *június 10-11.:* Az MSZP kétnapos, kibővített vezérkar-ülése Dobogókőn. Keresik a kiutat, s utána jelentik, hogy meg is találták.

- *június 18.:* Két hír a sikerekről – egy olyan országban, ahol már régóta csak kudarcokról hallani: a Daimler Benz bejelenti a kecskeméti Mercedes-beruházást, ami az

utóbbi évek egyik legnagyobb szabású kelet- és közép-európai investíciója lesz, ráadásul egy világmárka jegyében, ami már önmagában is további vonzerőt jelenthet. S ugyanakkor Brüsszelből kiderül, hogy Magyarország lett annak a versenynek a nyertese, ami az európai tudás-és innovációs fejlesztési központért folyt, Budapesten lesz az Európai Innovációs és Technológiai Intézet.

- *június 27-28-29.*: Újabb MSZP-csúcs, megint Dobogókőn kezdődik, s másnap megint választmányi üléssel folytatódik. Formálódik a „trendfordulat „ideológiája.

- *július 5.*: Botrányba fullad a szokásos nyári meleg-büszkeség-felvonulás, mert az „ellentüntetők” akciója az előzetes várakozásokhoz képest sokkal fenyegetőbbre és erőszakosabbra sikeredett a vártnál. Ráadásul a rendőrség szerepe megint több mint vitatható volt.

X X X X X

E fönti eseménysor kisebb-nagyobb mértékben kapcsolatba hozható valamennyi lényeges politikai erővel, mert van, ami eleve miattuk keletkezett, s van, ami azért vált fontossá, mert reagáltak rájuk. Természetesen mindig is eltértek egymástól a kormányzati/ellenzéki reakciók, ám ezen a tavaszon még annyival is bonyolultabbá lett az elemzők helyzete, hogy a szabaddemokraták lépéseit is többnyire kénytelenek voltak önmagukban értelmezni. Nem azért, mert annyira jelentős lett volna a súlyuk, hanem azért, mert az a képviselőnyi arány (húsz fő), amit a magyar parlamentben jelenleg elfoglalnak, éppen elegendő ahhoz, hogy a tartósnak ígérkező patthelyzetet hol az egyik, hol a másik irányba, de eldöntsék. Akár alkalmilag, akár középtávon. Ezért a továbbiakban – mindenekelőtt a szisztematikus áttekinthetőség érdekében – elkülönítve mutatjuk be a március utáni szocialista, szabaddemokrata és fideszes politikaformálás fontosabb stratégiai változásait. Még akkor is, ha az esetek többségében legtöbbször egyszerre és együtt jelentkeztek, s gyakorta szétbogozhatatlannak tűntek.

Az elemzés végén be kell kapcsolnunk még néhány olyan eseményt és elemzési szempontot, amelynek egyike sem köthető közvetlenül valamely politikai erőhöz, de a közvélemény és/vagy a politikai erőter későbbi alakulásának mikéntjében nagyon is jelentékeny szerepet játszhattak. Ezek között is mindenekelőtt az a sok-sok apró jel és mozzanat érdemel rövidebb összegzést, amelyek külön-külön talán nem, de együttesen mégis meglepő erővel tanúskodnak az ország rendületlen jobbratolódásáról és radikalizálódásáról.

A jelentéktelen és fontos események úgyszólván megkülönböztethetetlen sűrűségű sorjázása közepette szinte elsikkadni látszott annak „megünneplése”, hogy a választások óta eltelt hónapokat tekintve *félidejéhez érkezett GYF második kormánya*. Máskor a félidős számvetések a belpolitikai élet kitüntetett eseményei voltak, ezúttal azonban szinte észrevétlenül maradt maga a dátum is. A kormányzati oldallal történő áttekintés során igyekszünk majd erre is némi figyelmet fordítani.

2. Kormányzati és/vagy szocialista kiütkezés

2.1. Az első reakciók, illetve korrekciók

GyF a március 9. utáni hetekben nagyjából azzal volt elfoglalva, hogy saját elhamarkodott és át nem gondolt reakcióinak következményeit hatástalanítsa. Arra viszonylag hamar rájött, hogy „az élet megy tovább, március 9. után 10. következik”- kezdetű banalitása katasztrofális melléfogásnak bizonyult, ám azt nem tudta pontosan, hogy milyen irányba kezdje el a saját politikai túlélése érdekében megteendő lépéseket. A hónap végére kétségtelenül rátalált egyfajta megoldásra: amennyire ez lehetségesnek tűnt, érdemesnek látta az egész kudarcért a felelősség nagyobbik részét koalíciós partnerére terelni. Ez pedig több szempontból is hasznos megoldásnak tetszett:

- Részben el lehetett utólag hitetni azt, hogy a felelőtlen, átgondolatlan és a lakosság nagy részét irritáló reformokért tulajdonképpen a mindig is radikálisan reformerőszakos és érzéketlen SZDSZ-t terheli a felelősség.
- Részben a saját pártján belül okkal/joggal erősödtek meg azok a zúgolódók, akiknek teljesen elégük lett a kisebbik partner örökös kioktató/vizsgázató/ellenőrző szerepköréből; s GYF egy esetleges szakításkor nagyon is bízhatott eme elégedetlen hangok látványos támogató erejében.
- Részben pedig - és erről a tanácsadók GYF-et már régebben is meggyőzték – 2008 tavaszára már az SZDSZ egykori értelmisége és megmaradt választóközönségének döntő része eleve GYF-ben látta a valamikori liberális párt szellemi örökségének leghatékonyabb képviselőjét. (Ha valakinek esetleg lett volna még kétsége, akkor a

március végi, Hollán Ernő utcai ellentüntetéskor elvállalt, utcai, személyes szereplésével, illetve Gerhardt Schrödert is mozgósítani képes gesztusaival végképp meggyőzhette a kétkedőket.)

Ha mindezeket számításba vesszük, akkor utólag talán nem is tűnik akkora kockázatnak mindaz, amit március 30-án GYF a SYMA-csarnokban elvállalt akkor, amikor váratlanul erőteljes támadást intézett koalíciós partnerével szemben. Akkorát, amelynek nyomán lényegében nem is hagyott más lehetőséget partnerének, mint a koalíció minél előbbi felmondását. (A korabeli szócsaták, beszédek, blog-bejegyzések közül ezen a ponton talán az sem érdektelen, amikor a miniszterelnök elszólta magát. Hogy t.i. már korábban, hetekkel előtte számított arra, hogy az SZDSZ a lehető legelső alkalommal ki fog szállni a koalícióból... Az elemzők/megfigyelők egy része éppen ilyen elszólásokra alapozva mondta/fújta sokáig azt a nótát, miszerint egész áprilisban tulajdonképpen egy előre egyeztetett, jól végiggondolt cirkusz részeseiként az orrunknál fogva vezettek minket... E sorok írója nem hisz ebben az összeskűvés-elméletben. Legfőképpen azért, mert ha ezt ilyen profi módon végig tudták volna előre modellezni, akkor – ennél lényegesen egyszerűbb és termékenyebb lett volna – eredményesen kormányozni. Ahhoz jóval kevesebb konspiráció szükségeltetik.)

2.2. Átalakítási dilemmák

Áprilisban GYF nekiláthatott a kormányzati átalakításnak, hiszen a hónap utolsó napján az SZDSZ visszavonta a maga minisztereit a kormányból. Nem mondható, hogy GYF ne okozott volna némi meglepetést az április 28-án elővezetett megoldásával. Először is, harmadvonalbéli, eddig nem túl sok politikai tehetségről árulkodó embereket sikerült bársonyszékbe ültetnie. Másodszor, a megmozgatott káderek jórészt lefedték a legerősebb területi lobbikat, ezáltal GYF jelentékeny pártbéli támogatáshoz is juthatott a kormányátalakítás révén... Harmadszor, a miniszterelnöknek meglepő mélységben sikerült az egész kormányzati szerkezetet is felforgatnia.

Első ránézésre is világos volt, hogy a gazdasági minisztériumnak a Bajnai Gordon-féle fejlesztési/uniós pénzek menedzselésével történt összevonásával valami olyan kormányzati centrum jött létre, amelyben a hangsúlyok egészen másutt lesznek, mint ahol korábban voltak.

Az sem vitatható, hogy e megoldás a korábbiaknál sokkal hatékonyabbnak ígérkező útnak tűnik.

Második ránézésre viszont némi fejtörésre okot adó az új közlekedési/informatikai/távközlési minisztérium léte, funkciója... Már azon túl, hogy oda egyáltalán nem politikus, hanem a kormányfő személyes "megbízottja" került miniszternek. Meg a szocialista párt egyik legerősebb, gazdasági szempontból legjelentékenyebb alakja, Puch László államtitkárnak, akiről azt írták a lapok, mintha most már el lenne zárva a pártkaszáktól... Hát, nem tudom..., nem éppen az a hely a legbiztosabb pénzforrás-elzáró rezervátum, ahol a közeljövő közlekedésfejlesztési projektjeinek ezermilliárdjairól döntenek.

S még valami: a hagyományos igazságügyi szerepkör és a volt belügyi igazgatási felelősség olyan ember kezébe került, aki az egész kormányzati elitben messze a legsokoldalúbb, legmélyebb tapasztalatokkal, kormányzati rutinnal, több évtizednyi apparátus-irányítási gyakorlattal rendelkezik (Draskovics Tiborról van szó).

A korabeli sajtóvisszhangokkal szemben e sorok írója úgy véli, hogy GYF ezzel az átalakítással mind a kormányzati, mind a pártbeli helyzetét egyértelműen megerősítette és megteremtette egy sokkal hatékonyabb, centralizáltabb végrehajtó hatalom lehetőségét – önmaga számára. Az igazi kérdés persze az, hogy mit kezd majd e megnövekedett hatalommal? Erre a választ majd a későbbiekben, legkorábban csak ősszel kapjuk meg.

2.3. Májusi lapítások, aktivitások

Május hónapból nem sok feljegyezni valót tudunk megemlíteni. Értelemszerűen hetekig eltart, amíg egy felében-nagyrészben felforgatott kormányzatban mindenki megtalálja a maga helyét, s ez még akár magyarázat is a nagy csöndre. Három momentumról azért mégis érdemes széljegyzeteket tennünk:

- Az új egészségügyi miniszter meglepő tapintattal és eredményességgel kezdte meg a reformok teremtette viszonyok utáni konszolidációt, s beláthatjuk, hogy egyáltalán nem volt könnyű dolga. Az első hetek csatáit sorra megnyerte – igaz, nem felejtett el tárgyalni az érintett partnerekkel sem...

- A kormány – szemben a korábbi, áprilisi deklarációival – mégiscsak neki kezdett az adóreform alapkérdéseinek egyeztetésébe. S még ha nem is fűzött nagy reményeket ehhez senki sem, de legalább eljutottak az ötpárti tárgyalásokig. Ez mégis haladás volt ahhoz képest, amit GYF egy hónappal korábban mondott: hogy t.i. felejtjük el az adóreformokat...
- A miniszterelnök szűkebb, ám a döntések kialakulásában kivételes szerepkörhöz szoktatott környezete /öt-nyolc fő.../ májusban mindenekelőtt azzal volt elfoglalva, hogyan állítsa meg Orbán Viktor szemmel látható megerősödését és kormányzati szerepkörökben is látványos előrenyomulását. Május második felére fel is építettek egy nagy-nagy kommunikációs ellen-offenzívát, amelynek a lényegét majd a Fideszről szóló elemzésünkben részletesebben is bemutatjuk. Ehelyütt csak annyi az érdekes, hogy a régi megszokásoknak engedve, ezúttal is a pr-rohamok előállítása helyettesítette hetekig a valóságos kormányzati koordinációs/döntés-előkészítő/visszacsatoló teendőket.

2.4. A megtalált trendfordulat

Júniusra helyreállt a nagyüzemi működés, minden új ember a maga helyére került, a pártszervek is lassan leszoktak GYF megbuktatásának legkülönbözőbb trükkjeiről, s GYF is belátta, hogy nem tudja megbuktatni a jelenlegi pártelitet. Nincs mese, együttműködésre ítéltettek, s ezt az egyég-kényszert, illetve szándékot június folyamán többször is deklarálták. Először június 10/11-én tartottak kétnapos összejövetelt Dobogókőn, ahol a kormánytagok, a pártvezetés legszűkebb és területileg is legbefolyásosabb csoportjaival megbeszélték az őszől követendő politikai irányvonalat. Itt már GYF előállt azzal, amit azután egész nyáron fog finomítani: reformokat ígér most is, de olyanokat, amelyeket a nép támogat.../részletekről persze nem illik tudakozódni/. Szociális stabilitást, kiegyensúlyozott növekedést ígér, s a pártelit láthatóan hálás közönség és partner ehhez a jócskán megszelídített program-vázlathoz. Néha ugyan fel-fel feslik az egyet nem értés, főleg olyan kérdésekben, amelyek valóságos konfliktusokat és kihívásokat sejtetnek: segélyezési alapelvek, munkahely-teremtési garanciák, kedvezmények megszűnése, de úgy tűnik, hogy megint teljes a bizalom. Az érintett vezetői körök mindegyike elhiszi GYF-nek, hogy trendforduló előtt áll az ország, lassan minden jobban megy majd. Lesz forrás a legszükségesebb feladatokhoz, a hiány láthatóan, csökken, a nyugati tőke jön, lesz majd pénz és fejlődés, egyszóval túl vagyunk a nehezen.

GYF egyik óvatlan pillanatában még azt a mézesmadzagot is elhúzza a káderelit előtt, hogy ha minden úgy lesz, ahogy neki hagyják, akkor még a 2010-es választás is megnyerhető....

Érdekes, még erre sem szólal meg a veszélyérzetük. Egyetlen jelentékeny párt- vagy kormányzati vezető sem áll elő azzal, hogy: Feri, hányszor hallottuk tőled az elmúlt négy év során mindezt..., és mi lenne a garancia arra nézve, hogy ezúttal tényleg így lesz... S legfőképpen: senki nem veti föl azt a kínos kérdést, hogy ezek az álmok és biztató szavak hogyan viszonyulnak ama realitáshoz, miszerint az egykori, 2006-os győzelmet jelentő támogatói tábor felének mostanság nyomait sem látni. Lehet, nem is idevaló kérdések lennének ezek, mert a lényeg az, hogy GYF stabilizálta a márciusi kudarc után megroppanni látszott helyzetét. A kisebbségi kormányzással járó napi kínlódások, a jövő bizonytalanságai pedig majd legfeljebb szeptembertől lesznek igazán fontos és megkerülhetetlen kérdések. Ebben maradtak a június eleji hétvégén, aztán meg is ismételték mindezt a hónap végén - még egyszer. Szintén Dobogókőn, szintén másnap, a választmány színe előtt, s GYF ezúttal már sokkal magabiztosabban mondogatta a „trendfordulást”, s lassan talán a többiek is elhitték. Neki. Az ország most még focit nézett, azután meg olimpia jön – ráérnek meggyőzni a többséget ősszel is, ha még egyáltalán kíváncsiak lesznek a legújabb programra.

2.5. Közben volt egy csöndes évforduló

Június 9-én ünnepelhette volna meg a GYF-kormány megalakulásának második évfordulóját, létezésének félidejét. 1990 óta a hazai médiumokban egy-egy ilyen félidős dátum meglehetősen széles körű izgalmakat szokott kiváltani, az újságokban nagy terjedelmű sorozatok, elemzések jelennek meg, szakértők tucatjait szokták nyilatkozatokra kérni, osztályzások, és összehasonlítások tömege kerül elő, nem beszélve arról, hogy ilyenkor szembesíteni lehet a kormányt az egykori programja teljesítettségével is. Mindez mintha most elmaradt volna. Talán senki nem merte komolyan felvetni, hogy egyáltalán félidőben vagyunk –e. Avagy már a végjáték kezdetén?

A Népszabadságban néhány napon keresetül korrekt összegzésekkel vontak mérleget, a két gazdasági hetilap is igyekezett némi képet alkotni a félidőről, s a Századvég Alapítvány - mint az elmúlt öt év valamennyi júniusában, így most is – vastag könyvben adta elő a kormányzati teljesítmény értékelését. Nem vagyunk tehát teljesen források nélkül, de a megszokott kivételes és nagyhatású média-szembenézés ezúttal elmaradt.

A megjelent – említett - források egybecsengő üzenete szerint GYF-kormány 2008-ban meglehetősen távol van egykori, saját maga számára felállított céljainak teljesítésétől, s nem is látszik komoly remény arra, hogy a ciklus hátralévő idejében behozza a lemaradásait. Ha két év elteltével elővesszük az egykori kormányprogramot és a mai körülmények között olvassuk újra, akkor valóban felemás érzelmek közepette kezdhetünk neki az értékelésnek. A 2006. május végén keltezett szöveg – dátuma egyébként megegyezik a később őszi beszédként elhíresült produktum keletkezési időpontjával... - nem kevés történelmi optimizmustól áthatva, a bevezető sorokban közli az olvasóval kerek-perec, hogy véget ért a kádári/paternalista állam korszaka, és az új kormány elsődleges feladata a modern, szolgáltató típusú állam megteremtése lesz. S a szöveg egésze sem hagy túl sok kétséget afelől, hogy GYF-kormány történelmi jelentőségű reformokat fog végbevinni.

Ma már túl könnyű azon poénkodni, hogy az egykori elképzelések milyen viszonyban vannak a valóságos kormányzati teljesítménnyel, inkább azon érdemes elgondolkodni: hogyan lehetséges ilyen mértékű eltérés e kettő között?

Az okok között talán az lehet az első, hogy GYF és szűkebb környezete valószínűleg alábecsülte a költségvetés konszolidálásából, az eladósodás megállításából fakadó nehézségek természetét és hatásuk tartósságát. Valamint túlbecsülte a leendő uniós forrásoknak a hazai gazdasági folyamatokra való pozitív hatásait, illetve: nemcsak túlbecsülte, de jóval előbb számolt velük, mint ahogyan azok tényleg hathatnának. E két szemléleti hiba azután olyan tágra húzott, zavaró hálót épített a kormányzati mindennapi tevékenységek köré, amelyeken keresztül szinte minden lépés/döntés másnak látszik, mint ami. Főleg ennek segítségével érthető meg egy egészen különleges paradoxon: a GYF-kormány tényleges teljesítményének elemzése során jó néhány tárcát találhatunk, amelynek elmúlt kétéves története bizvást tartható akár sikertörténetnek is.

Csupán a tendenciákat érzékeltetve: a Gráf József-vezette agrártárca összehasonlíthatatlanul több feladattal birkózott meg, mint bármely korábbi elődje; Szekeres Imre a honvédelem élén lényegében egyetlen év alatt megoldott féltucatnyi olyan problémát, amelyeket elődei tíz éven keresztül nem. A felsőoktatásban végre elkezdődött egy olyan rendrakás, amire évtizede nem volt példa; a sokat szidott egészségügyben tucatnyi olyan kínzó, alapvető problémát lokalizáltak, amelyekkel az elődök meg sem próbálkoztak (a

gyógyszerkasszától a patikaprivatizációig, a kórházi ágyszámoktól a járulékosok számáig, stb.).

S mégis, az összképet szinte minden elemző tragikusnak tartja. Valószínűsíthető, hogy e kormány megítélésében az első néhány hónap túl nagy kanyarai, a végletek között történt csapódások következtében eleve kialakultak azok a szempontok, amelyek az általában vett kormányzás tehetetlenségét, az eredeti céloktól való messzire sodródását, az elemi erejű csalódásokat olyan erővel tartják folyamatosan fenn, aminek tükrében a tényleges eredményeket sem tartja senki sem annak, amik: vagyis eredményeknek. (Ezért aztán oda jutottunk, hogy 2008 áprilisában már csöndes szájalom vette körül azokat, akik egyáltalán hajlandók annak a kínos lépésre, hogy belépnek a kormányba, és felelősséget vállalnak – GyF mellett...)

Két év elteltével annyi világosan látható: GyF elvétette akkor, amikor úgy vélte, hogy egy-másfél év elegendő lesz a megbomlott egyensúly helyreállítására, 2008-tól pedig fokozatosan a fejlődés/növekedés hatásai dominálhatnak. 2008 nyarán annyi mindenesetre egyértelmű, hogy még ebben az évben is inkább a megszorítások/korrekciók következményei hatnak, s nem sok jele van a hön áhított „kiegyensúlyozott, hosszú távon is stabil, gyors” növekedésnek. Ez az arányvétel aztán be is árnyékolja az egész kormányzati periódus megítélését.

Irodalom a 2. ponthoz:

- Másik madám? A második Gyurcsány-kormány első két éve. HVG, 2008. máj. 31.
Babus Endre
- Lemondó nyilatkozat. A második GyF-kormány két éve. Figyelő, 2008. ápr. 24
- Félidő: két év tükörben. Népszabadság, 2008. április 21., 22., 23.
- Programot tessék! 168 óra, 2008. máj. 8.
- Végjáték. A GyF-kormány második éve. Századvég kiadó, 2008. Szerk.: G. Fodor
Gábor, Stumpf István

3. Tavasz szabaddemokrata vívódások

Sokaknak okozott meglepetést az a nagyfokú megkönnyebbülés, ahogyan az SZDSZ a koalíció felbomlását fogadta. Alighogy elhangzott GYF ultimátuma, máris érkezett a kérlelhetetlen válasz. Úgy látszott mintha az szdszesek alig várták volna ezt a sérelmet, mert még csak kísérletet sem tettek az „eredeti állapot helyreállítására”. Pedig, ha a miniszteri székeket, egyéb jelentős kormányzati pozíciókat, igazgatósági, felügyelő bizottsági tagságokat és egyéb hatalmi/gazdasági újraelosztási helyeket is figyelembe vesszük, akkor legalább négy-öt száz kiemelkedően fontos pozíciót kellett feláldozni a koalíció oltárán. /A Heti Válasz áprilisi/májusi számaiban megpróbálta egy sorozatban tételesen is számba venni ezeket a pozíciókat, s az összkép valóban mellbevágóan gazdag volt./ A párt körül a megalakulás pillanatától kezdve roppantul széles körű írástudó értelmiségi háttér munkált, ezért talán nem meglepő, ha ezekben a hetekben a hazai médiumokban úgyszólván százszámra születtek meg a legkülönbözőbb elemzések arról, hogy mi lesz ezután a liberális párttal.

Nagyjából kétféle félelem fogalmazódott meg:

- Nehogy már az ősszel visszatérjenek újból a koalícióba, mikor végre sikerült onnét kikerülni.
- Nehogy az újonnan szabaddá vált párt akaratlanul is a Fidesz idő előtti visszatérésének ügynökévé válják...

Ha bárki a párt előtti lehetőségeket viszonylagos higgadtsággal elemezte, akkor meglehetősen élesen rajzolódhatott számára ki az, hogy lényegében e két fenti lehetőség között lavírozhat az újonnan „függetlenné” vált párt. Az SZDSZ-nek legfeljebb abban lehet némi szabadsága, hogy *mikor és milyen áron* dönt egyértelműen e két – meglehetősen kockázatos – lehetőség között. Az viszont kétségtelenül igaz, hogy ez a két elem /a mikor és a milyen áron kérdései/, olyan kényes egyensúlyokon nyugvó pillanatokat jelölhetnek, aminek következtében a teljes politikai megsemmisülés, avagy a középpárttá/mérleg nyelvéné válás között kell választani.

Nem kétséges, ezeket a sorskérdéseket a szabaddemokraták valamennyi vezetője mélyen meg-és átélte. A június 7-ig tartó elnökválasztási kampányt döntően befolyásolta az, hogy a jelöltek hogyan foglalnak állást ezekben a kérdésekben. Azok pedig igyekeztek derekasan

állást foglalni. Néha naponta többször is. Minden egyes interjúban, szereplési lehetőségben megpróbálták a lehető legönállóbb SZDSZ képét felrajzolni, versengve tartották magukat távol a szocialista kormánytól, nemkülönben a Fidesztől. Mind Fodor Gábor, mind Kóka János úgy viselkedett, mint akik egy jelentős, győzelmi reményekkel megáldott pártnak az elnökeivé készülnek előrelépni. (Ha valaki egyszer átnézi a 2008. évi májusi magyar belpolitikai sajtót, azt fogja találni, hogy ezidőtájt az SZDSZ elnökválasztási küzdelme volt Magyarország sorsfordító problémája, s talán el sem hinné, hogy a szóban forgó párt ekkoriban mért támogatottsága a biztos választók között kb. két százaléknyi lehetett...)

Június hetedike legfeljebb abban hozott némi meglepetést, hogy az előzetes médiaképhez képest nagyon vékonynak tetszett Fodor Gábor győzelme. A választás előtt szinte minden sajtóorgánum biztosra vette Fodor győzelmét, ám ezek szerint a párton belüli erőviszonyok sokkal kiegyenlítettebbek voltak annál, mint amit a médiatükrozés mutatott. Két héttel korábban a liberálisok két, talán legnagyobb befolyással rendelkező vezetője a Népszabadságban valóságos politikai illemkódexet írt elő a leendő győztes számára. Az ehelyütt rögzített szabályok között szerepelt az is, hogy a vesztes köteles lesz a győztest feltételek nélkül támogatni - csapatával együtt. /Demszky-Horn id. m./ Mindez azt mutatja, hogy még a legdörzsöltebb, legrutinosabb SZDSZ-vezetők számára sem volt teljesen világos, hogy miféle pártjuk lesz majd e választások után...

Fodor Gábor a választási győzelme után igyekezett mindenkit megnyugtatni. Ám nemcsak ezt tette. Korábbi ígéreteihez híven azonnal megkezdte különböző politikai tárgyalásait, lényegében valamennyi politikai erővel. Ezek közül a legnagyobb várakozás az Orbán Viktorral történt találkozáját övezte, de az összesereglett médiamunkások tömegének nagy csalódással kellett tudomásul venniük azt, hogy a találkozó után semmiféle konkrétumot nem tudtak kiszedni az egykori szobatársakból.

A baloldali média és elemzői had ugyanakkor rendszeres ösztűz alá vette Fodor Gábort, és igyekeztek bebeszélni neki, hogy lássa be: mennyire haszontalan és reménytelen az a tárgyalásos politika, amivel szeretné meghaladni a már tíz éve rögzült/rögzített frontharcos-szembenállós mentalitást, s az ő meg a pártja helye nem lehet másutt, mint a kormány külső-támogatói pozíciójában. Fodor lapzártáig nem mutatott túl nagy hajlandóságot eme intelmek megfogadására, ezért úgy véljük: csak az ősszel fogjuk megtudni, hogy a felkínált, valójában nagyon is szűkös alternatívák közül melyiket fogja választani. S ami igaz, az igaz: nincsen

semmi nyomós oka arra, hogy az őszi, forrónak ígérkező politikai szezon beköszönte előtt fölöslegesen kösse le amúgy is szűkösre mért kapacitásait.

Magyarán - a helyzet júliusban ugyanaz, mint ami március végén volt: kulcsa továbbra is az SZDSZ kezében van, de – mint azt a Népszabadság cikkírója szellemesen megjegyezte – azt nem tudni, hogy hol van a zár.

Irodalom a 3. ponthoz:

- Az SZDSZ kezében a kormánystruktúra. NSZ. máj. 13.
- Jakobinusok és ellenszereik. Domszky Gábor/Horn Gábor. NSZ. máj. 23.
- Az SZDSZ és az ország. Debreczeni József, ÉS. máj. 30.
- Ellenzékből ellenzékbe. Jakus Ibolya. HVG. jún. 14.
- Húhó. Mészáros Tamás. 168 óra, jún.12.
- A fordulat esélye. Heti Válasz, jún. 12.
- Együtt töltött évek. Závecz Tibor, 168 óra, jún. 5.
- A lebegtetés átka. Mészáros Tamás, Népszava, jún. 28.

4. Fidesz: feltámadás, váltás és elhárítás

A népszavazás utáni napokban a Fidesz és maga Orbán Viktor is hetekig feltűnően higgadtan, és a kínálkozó helyzetet egyáltalán nem kihasználó módon reagált. Feltehetően nekik is kellett egy-két hét ahhoz, hogy e nem várt méretű győzelem hatásait feldolgozzák. E magatartást valószínűleg az motiválta leginkább, hogy a Fidesz vezérkara is meglepődött a csaknem egymilliónyi, újonnan érkezett „támogató” tényén, és egyáltalán nem volt magától érthető: mit is kezdjenek a történelem e kevésbé várt ajándékával. Mi a jobb? Ha megpróbálják őket is megtartani? Vagy az, ha úgy számolnak velük, mint akiket legfeljebb ideiglenesen, a pillanatnyi erőviszonyok szeszélye sodort alkalmilag a jobboldali politika táborába? Feltehetően mind a két opciót gondos elemzés övezhette, mert a március 9. utáni időszakban jó ideig mind a két variációra igyekeztek válaszolni. Igaz, a korábbiakhoz képest meglepően higgadtan.

Legelőször a Fidesz huszadik évfordulóján tett OV kísérlete arra, hogy a lehető legradikálisabb következtetést vonja le márc. 9.-ből. Ott hangoztatta először azt, hogy ezek

szerint itt lenne az ideje az előrehozott választásoknak. A szellemi holdudvar ezt már jó ideje követelte, de, ez volt az a pont, amikor maga a Vezér is úgy gondolta, hogy ez lenne a népszavazási eredmény legmegfelelőbb értelmezése.

Amúgy maga „az előrehozott választások” - doktrínája még akkor is ezer sebből vérzett, ha egyébként a korabeli társadalmi közhangulat maximálisan alá is támasztotta volna. Számtalan olyan közjogi/parlamentari/alkotmányos eseménynek kellett volna hozzá bekövetkeznie, amelynek az elindításához - finoman szólva is - a kormányzati oldal egyetértő cselekedetei is szükségeltettek volna. Márpedig azon az oldalon éppen ezekben a hetekben kezdték egyre inkább belelovalni magukat a kisebbségi kormányzás-teremtette heroikus küzdelmek leendő szépségeibe. Az egyik oldalon tehát úgy vélték, hogy továbbra is az ő - értsd: a csonkolt lehetőségekkel megterhelt kormányzati oldal – kezükben van a jövő alakulása/alakítása. A másik oldal meg úgy érezte, hogy eljött a minél előbbi váltás/változtatás ideje. A két megközelítés nagyjából semlegesítette és ki is oltotta egymást májusban. Az egyik mellett szólt az alkotmányos rend, a másik mellett pedig az aktuális társadalmi közhangulat, ami viszont önmagában a legkevésbé sem alkotmányos tényező. Szociológiailag viszont nagyon is lényeges politikai/hatalmi összetevőt jelenthetett volna.

Ebben a vákuum-helyzetben Orbán Viktor radikális váltásra szánta el magát. Úgyszólván egyik hétről a másikra szakított csaknem egy évtizede megszokott/rögzült politikai stílusával, nyelvezetével, tematikai rendjével. A szokásos, fellengzős, politics/polity-centrikus nyelvezetet egy pillanat alatt cserélte fel policy-típusú mondandókkal. Ellenfelei eleinte nem is értették e változás lényegét, holott e váltás korántsem volt előzmények nélküli. Már a tavalyi október 23-ai beszéd is élesen különbözött a korábbi Orbán-féle nagygyűlések stílusától, mondanivalójától. S a decemberben megjelentetett új Fidesz-program körvonalai is egyértelműen jelezték a váltás irányát: váltást a szakpolitikai szint felé, mert megvívható a hatalmi harc az ágazati/szakpolitikai kompetenciák szintjén is. Egyáltalán nem volt véletlen a március 9. után megfigyelhető visszafogottság, hanem éppen annak az átalakulásnak volt a része, amelynek keretei között OV nemcsak érzekelte, hanem meg is értette, hogy egészen mást igényel tőle a megváltozott szerkezetű/összetételű hallgatóság és támogatói had.

Így fordulunk bele a májusi hatalmi versengés eseményeibe, ahol azonban – sajnos – el kell hagynom az eddig követett, távolságtartó/krónikás-szerepkört. Nem szívesen teszem, viszont az is igaz lehet, hogy egy elemzővel legfeljebb egyszer az életben fordulhat elő az aktuális politikai/hatalmi játszmák kellős közepébe való sodródásának fölöttébb érdekes,

Ámbár nagyon is kellemetlen helyzete. Ezért ezen a ponton a megszokottnál kicsit részletesebb és szubjektívebb lesz a leírás.

Történt, hogy – ilyen/olyan okokból - meghívtam Orbán Viktort az SZFE tanári klubjába egy teljesen szabad és zártkörű beszélgetésre, még március végén, s a kölcsönösen megfelelő időpont végül éppen április 30. szerda estére lett. Vagyis, ennek a vákuum-periódusnak a kellős közepére, amiről nekem annak idején fogalmam sem lehetett. (Zárójelben talán annyit, hogy ezek a szerdai esti beszélgetések legalább nyolc éve tartanak, több mint száz alkalommal szerveztük meg már ezeket, szinte ugyanazon tizenöt-húsz hallgató jelenlétével, s ezeken az estéken megfordult már az összes korábbi miniszterelnök, frakcióvezető, ilyen-olyan miniszter és soha, semmilyen következménye nem lett még ezeknek a zártkörű, beszélgetős estéknek.)

Orbán Viktor ezen az estén meglepően nagyvonalú, a rendszerváltás egészét átfogó képet vázolt a maga politikai felfogásáról, az aktuális folyamatokról és a következő évekről is. Nem volt ez éppen titkos este, ám az elhangzott mondanó ahhoz mégis eléggé kockázatos volt, hogy mindannyian tudjuk: a több órás beszélgetés során elhangzottak **kizárólag a jelenlévők számára** jelentettek értelmes és értelmezhető információkat. Tehát: OV külön hozzájárulása nélkül egyikünknek sincs joga ahhoz, hogy ennek az estének az ismereteit egyéb politikai célokra bármikor és bárhol felhasználhassa. Bárkinek a kedvéért. Ez egyszerűen nem illett volna bele az esték sok éve megszokott etikai rendjébe. És ezt tudta minden érintett ottlévő. Mégsem így történt, s ma már azt hiszem, hogy megengedhetetlenül naiv voltam akkor, amikor azt hittem, hogy a háromórnyi beszélgetés megmaradhat a résztvevő kétfutatónyi ember magán-élményeként. Innét kezdve haladjunk lépésről-lépésre.

- Másnap, május elseje, azaz munkaszüneti nap volt. A délutáni telefonok alapján viszont szembesülnöm kellett azzal a ténnyel, hogy a két nappal későbbi Népszabadság, majd pedig az MTI hírt fog adni az előző esti beszélgetésnek, OV-re nézve nem éppen hízelgő mondanóiról. Később az is kiderült, hogy más orgánuk is ugrásra készen vártak erre a „nyitányra”. *A későbbiek kedvéért nagyon fontos rögzíteni: estére kiderült, hogy az előző napi közönség/résztvevők soraiból legalább hét /7!/ embert kerestek meg ezen a napon: hasonlóan azzal a szándékkal, hogy erősítsék meg az „informátor,” által szelektált, és OV-re nézve nagyon is kínos híreket...*

S még valami: a hevesen érdeklődők kizárólag mindannyian a miniszterelnök legszűkebb, személyes munkatársi/baráti köreiből kerültek ki. Azok közül, akik a pr-rohamok megtervezésében szoktak jeleskedni.

- Egy-két napnyi erőfeszítéssel, telefonok, e-mailek tömegével, meg az egész szerdai csapat utólagos riadóztatásával azt hittem, hogy sikerült elhárítanom a nyilvánossá válás és az inkorrekttség, valamint a politikai játékszerré válás veszélyeit. Legalábbis így hittem kb. tíz napig. A naivitást legfeljebb az mentheti, hogy ekkor még fogalmam sem volt a szemben álló erők méreteiről és szándékairól. Meg még az a tény, hogy az említett, kezdeményező urakkal néhány évvel ezelőtt én is meglehetősen jó, kollegiális és munka-kapcsolatban voltam, ezért fel sem tételeztem róluk azt, hogy bárkit és bármilyen helyzetet gátlástalan módon felhasználjanak aktuális hatalmi/politikai játszmák keretei között.

- Május 15-20. között egészen váratlanul felgyorsultak az események. Internetes újságok segítségével két-három napon belül sikerült valóságos média-hisztériát kelteni akörül, hogy mit is mondott nálunk OV. Először az Index, majd két napra rá a Hírszerző is elkezdett sorra csöpögtetni ilyen-olyan, ám nagyon is pikáns, s az aktuális politikai küzdelmek szempontjából fontos mondatokat arról, hogy mit is gondol valójában Orbán Viktor a nyugdíjreformról, a beruházásokról, a szélsőjobbról, GYF-ről, a munkahelyteremtésről, az adórendszer reformjáról stb.

A megjelent anyagokból az is nyilvánvalóvá vált számunkra, hogy valakik nemcsak a beszélgetés szöveghű hangfelvételével rendelkeznek, hanem a szerdai csoport zártkörű email-levelezésének általunk, és egymásnak írott kommentárjait is felhasználják az állítólagos „helyszíni tudósítások” szövegeinek közreadása során. Vagyis: teljesen védtelenek vagyunk és - voltunk.

Természetesen a nyomtatott sajtó két napon belül vezető hírekként vette át ezeket a – senki által nem ellenőrzött és meg nem erősített – információkat. Majd pedig a rádiók és a tévék is.

- Mi még tettünk egy – meglehetősen erőtlennek bizonyult - kísérletet arra, hogy MTI-közlemény segítségével legalább utólag megvédjük ezt a szerdai estét a totális politikai manipulációs kisajátítási szándékoktól, de ez ekkor már nem érdekelt senkit sem. Ekkorra már önálló életre kelt az a szándék, hogy OV szájába adjanak olyan mondanivalókat, amelyeknek az eredete valóban a mi estéinkhez kötődött, de a média világában nem foglalkoztatott senkit sem az a TÉNY, hogy nem akadt senki sem, aki a résztvevők közül hajlandó lett volna az információk valóságát megerősíteni. Ez azóta sem izgatott senkit sem...

A kormányzati média-gépezet ekkor már százszázalékos üzemmódban működött, reggeltől-estig minden elképzelhető fórumon óvták az országot Orbán Viktor felelőtlen politikájától, május 21-25. közötti napokban minden létező fórumon ez volt a vezető hír, nemcsak az újságok, hanem a rádiós és tévés vezető közéleti műsorok is ezzel foglalatostkodtak – és lényegében szabadon interpretálták az internetes újságok félinformációit...

Utólag azt is érdekesnek vélem, hogy a május 29/30-án megjelent hetilapok *mindegyikének* a vezércikkei csakis ezzel az állítólagosan titkos OV-beszéddel foglalatostkodtak. A Figyelőtől a HVG-ig, a 168 órától az ÉS-ig, a Heti Választól a Magyar Narancsig komoly, ámde pusztán találgatásokon alapuló elemzések tucatjai születtek meg. Én ezekben a napokban egy szerencsés körülmény folytán egy hétig Norvégiában voltam, s kikerültem abból a hihetetlen nyomásból, ami egyébként kora reggeltől késő estig arra kényszerített volna, hogy ugyan erősítsem/cáfoljam mindazt, amitől a média egész nap hangos...

Június 4-én, amikor kiszálltunk a repülőgépből, azt láttam a reptéri újságos standjánál, hogy a Tallózó c. utánközlő hetilap címlapjáról is én köszöntem vissza saját magamra, s olvashattam az általam nem adott interjúk szövegét... Közben már az MSZP röplapokat is gyártott, a napilapokban fizetett felhívások jelentek meg – mind-mind olyan szövegekkel, amelyek OV kalandorságaitól igyekeztek megóvni az ország lakosságát. Vagyis egy jól felépített és üzemszerűn lebonyolított kampányroham közepében találhattuk magunkat, persze anélkül, hogy részvételi szándékaink felől megkérdezték volna a véleményünket.

Természetesen a Fidesz-nagyüzem is viszonylag hamar felfogta a reájuk váró veszélyek mélységét és ők eléggé érdekes játszmákba kezdtek. Részben azzal próbálkoztak, hogy az estéről kiszivárgott, amúgy nehezen megmagyarázható elemeket sorba megpróbálták felpuhított változatokban Orbán Viktorral itt-ott újra elmondani. Részben pedig megpróbáltak előre rohanni, s néhány olyan kérdésben, amelyek nagyon is vitatható, politikailag érzékeny témakört jelentettek, kiprovokáltak szélesebb, a szakmai közönségeket is megforgató/foglalkoztató vitákat. Így jártak el pl. a nyugdíjrendszer reformját, valamint a nagyberuházások finanszírozását illető kérdésben. Az egész folyamatot lezáróan pedig június 12-én az Ybl-palotában szerveztek egy meglehetősen széles fórumot, ahol Orbán Viktor szalonképesebb, fogyaszthatóbb és védhetőbb formákban elmondta mindazt, amit hat héttel korábban nálunk előadott.

A magam véleménye az egészről: a GYF környezetében lévő pr-mágusok elvették az egész akciót, előre elkeresztelték Orbán ősödi beszédének ezt a nagyon is gyanús – és azóta sem tisztázott eredetű - leletet, de ezzel legfeljebb azt érték el mindezzel, hogy OV hetekig úgy jelent meg a magyar médiában, mint akinek naprakész kormányzati elképzelései vannak a legfontosabb társadalompolitikai kérdésekről. Kétségtelenül, a június végi/július elejei közvélemény-kutatási mérések szerint a beszéd kiszivárgásának következtében a Fidesz elveszített legalább félmilliónyi szavazót. Ám ezt a lelkesedést a magam részéről oly módon finomítanám, hogy ezt a veszteséget nem annyira OV beszédének, hanem a „mintaszerűen” felépített média-kampánynak, pr-manipulációnak köszönhetik. S az eset leginkább a 23 milliónyi román vendégmunkás megérkezésével való riogatás sikerének megfelelő produktum, s nagyjából az ízlésbeli és valóságbeli háttere is ehhez hasonlatos. / S a hatása ugyanúgy ideiglenes jellegű lesz. /

A Fidesz szempontjából a népszavazás utáni időszak legfontosabb következménye mégis csak az, hogy a tőlük megszokott/megunt ideologikus, a saját táborban népszerű, ám mások számára nagyon is irritáló tematikai zártság helyett kikényszerítették néhány, alapvetően kulcsfontosságú, a jövőbeni kormányzást lényegi pontokon érintő gazdaságpolitikai jellegű kérdés permanens megvitatását. Ráadásul, azzal a jellegzetességgel, hogy mindezeknek a megvitatásában ők voltak a kezdeményezők. Ezáltal pedig szép csöndben elvégezték Orbán Viktor radikális átpozicionálását is, amennyiben ma már úgy lehet őt megjeleníteni, mint akinek folyamatosan vannak – és lesznek - napi/operatív kormányzati meglátásai, javaslati is.

A májusi kampány a megszokott, évtizede sikeresen bizonyult kampány sémájára épült fel: a baloldali/liberális tábor végső soron összeterelhető akkor, ha megfelelően veszélyes és riasztó ellenfélként, végső veszélyforrásként sikerül felmutatni Orbán Viktor közeledtét. A mostani mutatvány csak félig volt sikeres, eltántorított talán félmilliónyi potenciális választót a Fidesztől, de nem tudta őket áttérteni a másik táborba. Ahhoz eleve hiányzott GYF kellő vonzereje, ugyanezekben a hetekben ugyanis a széteső koalíció inkább a taszító hatásával tüntetett, semmint a vonzerőjével.

Irodalom a 4. ponthoz:

- Navracsics: A reformot nem lehet egy ciklusban befejezni. Nva. ápr. 12.
- A félelemkeltés nyelve. Szilágyi Anna. És. ápr. 30.
- Gyere cipó, hamm... Lehet-e a Fidesznek kétharmados többsége? László Róbert. Magyar narancs. május 1.

- Valódi program hiányában szolgálnák az országot. Nva. május 3.
- Készenlét. Formálódik a Fidesz-jövőkép. Heti Válasz, május 29.
- Politikai kockázatok és mellékhatások. Gimes Gergely-Gyulai Attila. És. jún. 13.
- Új egyezség. Közéleti évadzáró. Orbán Viktor beszéde az Ybl palotában, jún. 12.
- Félmilliós Fidesz-veszteség, NSz. jún. 26.

II. Gazdasági folyamatok és a gazdaságpolitika fő területeinek jellemző történései

1. A fő makrogazdasági folyamatok jellemzői

Értelemszerűen csak azokról a folyamatokról tudunk számot adni, amelyekre nézve a KSH illetve az MNB adatközlése megjelent. Ez az esetek többségében a 2008. I. negyedévi folyamatok elemzését, illetve azok illesztését teszi lehetővé a korábban ismertté vált tendenciákhoz. Néhány mutató tekintetében rendelkezünk információkkal az esztendő első négy hónapjáról. (Ahol lehetőségünk volt figyelembe vettük a júliusban megjelent májusi adatokat is.)

1.1. Növekedés

A magyar gazdaság növekedése minden mutató szerint erősödött az első negyedévben. Az előző év azonos időszakához képest 1,7 százalékkal bővült a GDP, ami a 2007. évi 1,3 százalékos átlagához képest kétségtelen előrelépés, különösen annak fényében, hogy a múlt évben negyedévről negyedévre csökkent a dinamika. 2007. IV. negyedévében már csak 0,8 százalékot tett ki. De az előző negyedévhez viszonyítva is javult valamelyest a helyzet, mert 0,3 százalékos ütem öt negyedév után a legmagasabb volt.

Nemzetközi összehasonlításban ez továbbra is rendkívül gyenge teljesítmény, mert bár igaz, hogy szinte valamennyi uniós országban lanyhult ebben az évben a GDP termelés, de az EU-27-ek és az eurózóna átlagos teljesítményének szaporulata még így is magasabb a magyarénál.

A GDP növekedési üteme néhány uniós országban
(előző év azonos időszaka = 100 %)

Ország	2007	2008. I. negyedév
Ausztria	3,4	3,3
Németország	2,5	1,8
Csehország	5,8	5,2
Lengyelország	6,5	6,3
Szlovákia	10,4	8,7
Szlovénia	6,1	5,4
Románia	6,0	8,2
Észtország	7,1	0,1
Lettország	10,3	3,3
Litvánia	8,8	6,4
Eu-27-ek	2,9	2,2
Eurózóna	2,9	1,9
<i>Magyarország</i>	<i>1,3</i>	<i>1,7</i>

Forrás: KSH

A visegrádi országokhoz képest – ugyan náluk csökkent a dinamika – még mindig szignifikáns (3,5-7 százalékpontos) az GDP ütemben mutatkozó lemaradásunk.

Az 1,7 százalékos első negyedévi GDP többletet alapvetően a közvetlen termelősféra **ágazatai** hozták össze. Eminensen az ipar (6,9 %) és a mezőgazdaság (6,3 %). Az ipari teljesítménynövekmény háttérében alapvetően az exportkiszállítások továbbra is erős dinamikája húzódik meg, de a belföldi eladások is élénkültek. Az első öt hónapban az ipari export 10 százalékkal, a belföldi értékesítés 2,8 százalékkal bővült. Ugyanezen idő alatt a teljes ipari termelés 6,9 százalékkal magasabb volt az előző év azonos időszakában mértnél. Az építőipar kibocsátása az első negyedévben továbbra is visszaesést mutatott, mégpedig nagyobb mértékűt az előző évinél (11,2%). Az ágazat teljesítménye csak áprilistól jelzett javulást (a mély bázison stagnálást).

A szolgáltatások GDP-je mindössze 0,9 százalékkal nőtt, kevésbé, mint 2007-ben (1,3 %). Továbbra is csökkent az államilag finanszírozott köré (közigazgatás, oktatás, egészségügy – főként a folytatódó létszámfogyás okán), de a kereskedelem, szállítás, pénzügyi szolgáltatás bruttó hazai termék termelésének üteme is mérséklődött.

A GDP termelést *keresleti oldalról* tekintve megállapíthatjuk, hogy a javuló dinamika továbbra is a külgazdasági tevékenységnek volt köszönhető, a belső piacokon ugyanis változatlanul recesszió érvényesült. Ez utóbbi háttérben a szűkmarkú költségvetési finanszírozás húzódik meg, ez vetette vissza továbbra is a háztartások természetbeni fogyasztását és a közösségi fogyasztást is, de ez játszott közre meghatározó módon a beruházások csökkenésében is. Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy a háztartások saját pénzből vásárolt fogyasztása, amely a múlt évi megszorítások ellenére, tavaly is stagnálás közeli helyzetet mutatott, az első negyedévben 0,4 százalékkal bővült.

2. táblázat

A GDP növekedése a keresleti tényezők felől
(előző év azonos időszaka = 100 %)

Megnevezés	2007	2008. I. negyedév
Háztartások fogyasztási kiadása	99,7	100,4
Háztartások végső fogyasztása	98,1	98,9
Közösségi fogyasztás	96,9	94,8
Összes fogyasztás	97,9	98,4
Bruttó állóeszköz-felhalmozás	100,1	94,6
Áru- és szolgáltatás-export	114,2	113,9
Áru- és szolgáltatás-import	112,0	110,2
<i>GDP</i>	<i>101,3</i>	<i>101,7</i>

Forrás: KSH

A táblázatból is látható, hogy miközben a fogyasztás terén igen enyhe javulás mutatható ki, a beruházások kedvezőtlen irányt vettek. A fejlesztések öt százalékot közelítő visszaesésére utoljára a Bokros-csomag idején (1995-ben) volt példa. Visszaestek ugyanis a feldolgozóiparban és a logisztikai ágazatban is a beruházások. Az utóbbin belül az állami

infrastrukturális fejlesztések zuhanása játszotta a főszerepet, a múlt évi tendenciák folytatódásaként. Ez tükröződött az építési jellegű beruházások 15 százalékos visszaesésében, amivel szemben a gépberuházások 8 százalékkal nőttek. A korábbi tendenciával ellentétben csökkentek viszont a feldolgozóipari fejlesztések, amely rendkívül kedvezőtlen jelzés a további növekedés és versenyképesség-alakulás szempontjából. Az igazsághoz hozzátartozik, hogy a múlt évi 23 százalékos feldolgozóipari beruházási bővülés szinte kizárólag a Hankook cég befektetéseinek volt köszönhető. Ennek lecsengése után azonban nem kapcsolódtak be újabb fejlesztési motorok még a multiknál sem. Ezért volt különösen meglepő, hogy megnyertük a Mercedes gépkocsik összeszerelésének lehetőségét a kecskeméti telephelylétesítéssel (a szóbeszéd szerint 40 milliárd forintos állami támogatással).

A lakásberuházások némi élénkülése következett be a nagyon alacsony bázison – a múlt évben már észlelt tendenciák folytatódásaként.

1.2. A munkaerőpiac tendenciái

Mindkét statisztikai mérőszám szerint romlott a helyzet a munkaerőpiacon. A KSH munkaerő-felmérése szerint ez év januárjától 3,9 millió fő alá esett az összes ***foglalkoztatott száma*** (a valamilyen formában munkát találóké), amire utoljára 2005 áprilisában volt példa. 55 százalék alá került az aktivitási arány is a 15-74 év közötti munkaképesnek tekintett lakosság körében. Az előző év azonos időszakához mérten az első negyedévben 1,6 százalékkal kevesebben dolgoztak, áprilisban hajszálnyit javult a helyzet, feltételezhetően az alkalmi munkák beindulása következtében, ám ez csak a visszaesés visszafogására volt elégséges.

Ugyanakkor a ***munkanélküliségi ráta*** januárban 8 százalék fölé került, erre emlékeztető mértéket utoljára 1997-ben mértek. A januári 8,1 százalék idővel csökkent, az áprilisi adat már csak 7,7 százalékot jelzett, ami azt jelentette, hogy az év eleji 342 ezer fős munkanélküliség 323 ezerre „apadt” áprilusra (májusban 321,8 ezerre, de ez a rátát nem módosította).

A regisztrált munkanélküliek száma ugyanakkor 443 ezret tett ki, 2 százalékkal magasabbat a 2007 áprilisában rögzítetttnél. Az év elejéhez képest itt is mérséklődés mutatkozott.

A cégek és intézmények statisztikai jelentésén alapuló munkaügyi statisztika is visszatükrözte a kedvezőtlen tendenciákat. Az év első négy hónapjában mintegy 1 százalékkal kevesebben dolgoztak; továbbra is nagyobb visszaesés mutatkozott az állami finanszírozású körben (5,3 %), a versenyszférában stagnált a létszám. Itt a stagnálás annak volt köszönhető, hogy az év első két hónapjában mutatkozó csökkenést március-áprilisban emelkedés követte – ezekben a jelenségekben azonban a bázishatás jutott kifejezésre. (A júliusban megjelent májusi adatok valamelyest javulást jeleztek, elsősorban a versenyszférában bővülő foglalkoztatásnak köszönhetően, ami zömében a szellemi munkakörökben alkalmazottak létszámgyarapodásának volt köszönhető.)

Ágazatilag nézve kevesebben dolgoztak a mezőgazdaságban, az energiaszektorban, a logisztika területén és az építőiparban. A feldolgozóipar stagnáló foglalkoztatásának hátterében a könnyűipari ágazatok folytatódó létszámfogyása és a nehézipar (vegyipar, építőanyag-ipar, kohó-, fémipar) létszámgyarapodása húzódott meg. A dinamikus kibocsátású gépiparban az alkalmazottak száma mindössze 0,9 százalékkal bővült. Nagyobb alkalmazotti szaporulat csak a versenyszférához sorolt szolgáltató ágazatokban volt tapasztalható, így a kereskedelem és vendéglátásban, valamint a pénzügyi és a lakásszektorban.

1.3. Egyensúlyalakulás

Külkereskedelmi mérlegünk már az elmúlt évben is mutatott néhány hónapban aktívumot, 2008 februárjától kezdve azonban rendre kiviteli többlettel zárt. Az első öt hónapban felhalmozott aktívum 388 millió eurót tett ki, ami jelentős fordulat az egy évvel korábbi 287 millió eurós passzívumhoz képest. Az exporttöbblet zömét a magyar gazdaság az unióhoz újonnan csatlakozott országokkal folytatott kereskedelemben termelte ki, az ázsiai országokkal szemben tovább nőtt a passzívumunk, közülük is eminensen Kínával. A külkereskedelmi aktívum értékeléséhez hozzátartozik, hogy ugyanezen idő alatt a cserearányok 1,2 százalékkal romlottak.

Fizetési mérlegünk hiánya az első negyedévben nagyjából megegyezett az előző év azonos időszakában mérttel annak ellenére, hogy az áruforgalmi aktívum majdnem háromszorosára nőtt. Ezt a teljesítményt azonban lerontotta megnőtt kamatszolgálat és a viszonzatlan átutalások egyenlegének passzívvá válása, ami feltételezhetően elszámolás-technikai változásokra volt visszavezethető.

A külföldi és a külföldre irányuló hazai tőke mozgás azonban kedvezően alakult ebben a negyedévben, a ki- és beáramló tőke egyenlege nőtt két körülménynek köszönhetően. Részben annak, hogy mérséklődött a tőkeexport, részben pedig annak, hogy nőtt a nálunk újrabefektetett jövedelem. Összességében az adósság emelkedésével nem járó tőke-behozatali többlet bőségesen fedezte a folyó fizetési mérleg hiányát, amire az elmúlt évben nem volt példa. Főként a megugró uniós pénzek beáramlása következtében *számottevően csökkent az ország külső forrásokkal szembeni igénye*, az előző évi 1,1 milliárd euróról 0,4 milliárdra.

Az **államháztartás** GFS hiánya önkormányzatok nélkül az év első öt hónapjában 424,8 milliárd forintot tett ki, az évi előirányzat 39 százalékát. A hiány a tervezettnél kedvezőbben alakul, elmaradhat a legutóbbi konvergenciaprogramban vázolt 4 százaléktól is. (Július 17-én jelentette be a pénzügyminiszter az első féléves adatok ismeretében a deficitcél 3,8 százalékra történő leszállítását, és nominális éves hiánycél mintegy 30 milliárd forintos csökkentését.) A javulás alapvetően a központi költségvetésben látszik, amelynek hiánya mindössze 58 százaléka az előző évinek. A bevételek ugyanis nőttek (8,5 %-kal), a kiadások viszont csökkentek (10 %-kal). Az elkülönített állami pénzalapok deficitje kissé megemelkedett, és fordulat mutatkozik a tb-alapoknál, amelyek egyenlege pozitívból negatívba fordult. A központi költségvetési bevételek emelkedésében a lakosság befizetési többleteinek van meghatározó szerepe, az áfa-befizetések például 18 százalékkal nőttek, jóval nagyobb mértékben az inflációnál.

Az **infláció** májusban minden aggregált mutatója szerint felfelé vette az irányt. Az év átlagában mutatkozó áremelkedés azonban elmaradt az elmúlt év azonos időszakában mértétől, aminek oka a stabilizációként használt eszközök hatásának kiesése. Az előző évhez képest mérséklődő inflációs ütemünkkel ritkaságszámba megyünk a világban, uniós sorstársainknál ugyanis rendre nagyobb árnyomást mérnek a tavalyinál. Inflációnkat a globális hatások nem engedik a korábban vélt alacsonyabb pályára ereszkedni, így a drága és

dráguló energiaimport, valamint az élelmiszerár-sokk. Az energia- és üzemanyag-drágulás begyűri a szállítási költségeken keresztül a maginfláción kívüli tételekbe is, ami lelassítja deflációnk ütemét.

3. táblázat

Fogyasztói áremelkedés
(előző év azonos időszaka = 100 %)

Ország/-csoport	2007. április	2008. április
Bulgária	4,4	14,2
Románia	3,8	8,6
Szlovénia	2,6	6,9
Csehország	2,7	6,8
Szlovákia	2,0	4,1
Eurózána	1,9	3,3
Magyarország	8,8	6,6

4. táblázat

Fogyasztói áremelkedés áruészcsopozatok szerint
(előző év azonos időszaka = 100 %)

Megnevezés	2007. I-V. hó	2008. I-V. hó
Élelmiszerek	112,3	112,7
Élvezeti cikkek	107,6	105,3
Ruházati cikkek	101,7	100,1
Tartós fogyasztási cikkek	98,6	99,6
Háztartási energia	130,4	109,0

Egyéb cikkek, üzemanyagok	103,5	106,5
Szolgáltatások	107,2	105,9
Együtt	108,6	106,9
Maginfláció	105,8	105,8
Nyugdíjas árindex	111,7	107,6

Forrás: KSH

A táblázatból látható, hogy a legerőteljesebb dezinfláció a háztartási energiánál tapasztalható, aminek oka, hogy kiesett a nagy energiaár-támogatás leépítésének hatása. Erősödött az élelmiszerek inflációja, és legnagyobb mértékben az üzemanyagoké. Biztató ugyanakkor a szolgáltatások mérséklődő árdragulása annak ellenére, hogy a hatósági áremelés ebben a körben 2008-ban is határozott volt. A szolgáltatások inflációján keresztül lehet ugyanis leginkább lemérni azt, hogy mennyire tudtak az inflációs várakozások beépülni, illetve mennyire hatnak a másodlagos inflációs hullámok.

2. A gazdaságpolitika fő vonásai

2.1. Költségvetési politika

A parlament tavaszi ülészakán nem tudták elfogadtatni a közpénzügyi törvényt, amely az államháztartás túlköltekezésének megregulálására lenne hivatva. Egyes részeihez ugyanis kétharmados támogatás kell, amit a kormánypártnak nem sikerült megszereznie – a hosszas előkészítő tárgyalások ellenére sem. (Természetesen mindenki a másokra mutogat, őt okolja.) Így nincs intézményi biztosítéka annak, hogy ne készüljenek választási költségvetések.

A miniszterelnök által koratavasszal beterjesztett három adóreform-változat vitájából semmi sem lett, mintha az egész elfelejtődött volna. A június végi MSZP frakcióülésen ismét megállapodtak arról, hogy szeptemberre elkészítik a foglalkoztatást is ösztönző adószerkezeti változások forgatókönyvét.

A vállalkozók különböző érdekképviseleti szervei egyre sürgetőbben követelik az eddig csak az orruk előtt elhúzott mézesmadzagra feltűzött adóreformot. Ebbéli panaszukat a köztársasági elnöknek is előadták, aki azzal egyetértve sürgős intézkedésre hívta fel a kabinet figyelmét.

A tavalyinál és a prognosztizáltnál is kedvezőbben alakuló államháztartási folyamatok ellenére a PM nem kívánja módosítani az ez évre előirányzott 4 százalékos deficitcél. Az év második felében esetleg bekövetkező, nem várt kiadási többletekre hivatkozik. Jogilag megteheti. Benyomásunk alapján és a korábbi magyar kormányzati gyakorlat ismeretében azt valószínűsítjük, hogy a kabinet így gyűjt magának elosztható többletforrásokat a kampány idejére. A kampány pedig – megítélésünk szerint – kezdetét vette, s a többletosztogatás már megkezdődött, illetve nap mint nap újabb erre irányuló ígéreteket jelentenek be. A várható fellazítás ebben az évben ugyan még nem feszíti szét a tervezett kereteket, de precedensértékén keresztül szélesebb körben válik hivatkozási alappá.

A monoki, jogellenes gyakorlat és a szerencsi kistérség polgármestereinek felhívása nyomán új elem kezdett kirajzolódni az állami újraelosztás elveit illetően. A kormány sem zárkózik el attól, hogy áttekintse a segélyezésnek a tényleges rászorultsághoz való jobb igazítását. Azt azonban a kormányfő elveti, hogy a segélyért dolgozni kelljen. E probléma megoldását is őszre ígéri a kabinet.

2.2. Monetáris politika

Az MNB utoljára 2007. szeptember végén hozott kamatváltoztatási döntést, akkor 250 bázisponttal csökkentette az alapkamatot. A kamatmérséklő pályát ezzel a piac befejezettnek is tekintettel egyfelől, mert egyre határozottabban jelentkeztek a magasabb infláció felé mutató jelek, másfelől, mert a subprime válság okán csökkent a befektetők kockázatvállalási hajlandósága. 2008 folyamán a piaci szereplők ezen okok miatt minden hónapban azt várták, hogy az MNB megnyitja a kamatemelési pályát. A legnagyobb esély erre februárban mutatkozott, amikor közreadott inflációs jelentésében a jegybank a korábbiaknál magasabb inflációs pályát jelzett a magyar gazdaságra. Februárban azonban elmaradt az alapkamat növelése, helyette – a kormánnyal egyetértésben – eltörölték a forint addigi árfolyamsávját, miáltal a forint a külföldi devizákkal szemben szabadon lebegővé vált. Az árfolyamsáv eltörlésére 265 forintos euróárfolyam mellett került sor, és már akkor várható volt a forint erősödése.

A következő kamatdöntő MT ülésre 2008. március 31-én került sor, amikor a jegybank az általános várakozást meghaladó mértékű 0,5 százalékpontos emelést hajtott

vége. Hivatkozva főként a bérek vártnál nagyobb emelkedésén keresztül szétterülő másodlagos inflációs hatások felerősödésére. Április végén ismét emelt negyedszázalékpontot, majd május 27-én szintén ugyanennyit. Ezzel a forint alapkamata mintegy háromnegyedéven belül 1 százalékponttal magasabb szintre emelkedett, 8,5 százalékot tett ki. A májusi kamatemeléskor az MNB újfent a nagyobb bérnyomásra hivatkozott. A kamatemelés ekkor érthető volt, hisz a Monetáris Tanács ülésének napján publikálta a központi bank azt az inflációs jelentését, amelyben felülírták a korábban várt áremelkedési mértékeket. A 2008-ra februárban várt 5,9 százalék helyett 6,3 százalékos drágulást prognosztizáltak, 2009-re pedig 3,6 százalék helyett 4,2 százalékot. Ekkor tették közzé először azt, hogy a 2010. évi átlagos inflációt várják 3 százalékra.

Azaz e jelentés alapján egy évet megint elcsúszott az MNB inflációs céljának teljesülése. Márpedig a jegybank hitelességének visszaszerzése érdekében kifejezésre jutatta, hogy a lanyha növekedés és a csökkenő költségvetési deficit ellenére is olyan többletinflációs veszélyeket lát, amit le kell törnie.

Közben megindult a szakmai vita arról, hogyan is kell értelmezni az inflációs célt, amely ez idő szerint 3 százalék. A kérdés azért merült fel, mert ekkor a jegybank még 3,6 százalékos átlagos inflációt jelzett 2009-re, ami belefért a 3 ± 1 százalékos sávba, és ilyen értelemben nem volt veszélyeztetve a jegybank kitűzött inflációs céljának teljesülése. Az MNB Pénzügyminisztériummal közösen kialakított álláspontja szerint a ± 1 százalékos sávot csak ex post lehet értelmezni. Vagyis akkor és csakis akkor, ha az MNB számot ad monetáris politikájának végrehajtásáról. Amennyiben a tényleges infláció ± 1 százalékponton belül tér el a kitűzött céltól, akkor még sikeresnek tartható a jegybank antiinflációs politikája. Ex ante azonban, vagyis a monetáris politikai lépéseknél nem vehető figyelembe a mozgási sáv.

Megjegyezzük, hogy a többletinflációs veszélyek külső sokkok, amivel szemben a jegybankok egyébként is tehetetlenek. (Ezt látta be az Európai Központi Bank is, amely a megemelkedett inflációs ráták ellenére is júliusig változatlanul hagyta az alapkamatot, holott a piac tőle is növelést vár már hosszú idő óta.) Ezért is merült fel több külföldi elemzőben, a Monetáris Tanács egyik tagjában, hogy szükséges lenne az inflációs cél mértékének megváltoztatása. E sorok írója is eszerint nyilatkozott, hivatkozva arra, hogy teljesen értelmetlen olyan számhoz ragaszkodni, és az egész gazdaságot ennek alárendelni, amely számot merőben más kül- és belgazdasági feltételek, inflációs/dezinflációs környezetben

állapítottak meg. Ezzel az állásponttal azonban a jegybank Monetáris Tanácsa nem ért egyet, mert hitelességének romlását látná benne. Megítélésem szerint pedig éppen a 3 százalékos, nyilvánvalóan teljesíthetetlen célhoz való csökönös ragaszkodás rontja a jegybank hitelességét, mert arról árulkodik, hogy nem veszi figyelembe az általa befolyásolhatatlan árnyomó tényezőket, és úgy viselkedik, mintha tudna azokra hatni.

A májusi kamatdöntés olaj volt a tűzre, megindult a forint gyors erősödése, és a további kamatemelésre való várakozás. Egyes elemzők 9-10 százalékra tették a kamatszint tetőzését, és azt jelezték, hogy a visszavágás pályájára csak 2009 második negyedévében kerülhet a gazdaság.

A májusi kamatdöntés kiütötte mindkét politikai oldalon a biztosítékot, és hirtelen beszámoltatásra kérték az MNB elnökét a parlamentben. 1 százalékpontos kamatemelés ugyanis kb.100 milliárd forinttal emeli meg az államháztartás kamatszolgálatát, ami rendkívül kellemetlen mind a kormányon lévőknek, mind az odaigyekvőknek.

A jegybank szakértői közben nyilvánosságra hoztak egy anyagot, amelyben azt bizonyították – hajmeresztő módon -, hogy a kamatemelés jót tesz a költségvetésnek. Igaz, ezt olyan hosszú távra értelmezték, ami nem látható át. Mondván, a nagyobb kamatszolgálat kikényszeríti a megtakarításokat és a racionálisabb állami gazdálkodást.

A június végén megjelent bér adatok nyomán minden elemző és piaci szereplő azt várta, hogy a Monetáris Tanács június 23-i ülésén ismét kamatot emel; többnyire 0,25 százalékpontnyit, de volt 0,5 százalékpontos várakozás is. Minden abba az irányba mutatott ugyanis, ami a korábbi jegybanki megnyilvánulásokból a kamatemelés valószínűségét növelte. A Monetáris Tanács azonban változatlanul hagyta a kamatszintet, mondván, ezt elégségesnek tartja inflációs célkitűzésének teljesüléséhez, a növekedés lanyha és ez erős deflációs támasz, valamint homályos utalást tett arra, hogy a publikált bér adatok zajosak, nem értelmezők egyértelműen.

Az elemzők és piaci szereplők ezt követően természetesen meg voltak lepődve, és azt firtatták, hogy akkor az MNB mégis követ árfolyamcél, mert tekintettel volt az erősödő forintárfolyamra. Egyidejűleg rámutattak arra, hogy az MNB éppen ellenkezőleg cselekedett ahhoz képest, mint amit korábban kommunikált, és ez nem erősítette a hitelességét.

Valószínűleg az történt, hogy a jegybank június végi döntésével kompenzálni kívánta májusi túlkapását, hathatott a döntéshozókra a nagyon beerősödő forintárfolyam és a parlamenti meghallgatás is. De lehetséges, hogy ugyanaz történt, mint egy évvel korábban, amikor szintén késve ismerte fel a jegybanki elemző társaság, hogy az általa veszélyesnek tartott béremelkedés papírtigris. Minden józan ésszel felfogott körülmény ma is ellentmond a vállalkozói szférában kimutatott 11 százalékos béremelkedésnek: a munkaerő-kereslet mérséklődik, a munkanélküliség meghaladja a korábbi mértéket, a vállalkozók piaci körülményei nem javultak annyira, hogy a bér-megállapodásbeli felső értéket (7,5 %) meghaladó átlagbéremelést hajtsanak végre.

Június végén a Monetáris Tanács ülése utána a forint kissé gyengült, aztán ismét visszaerősödött, és történelmileg addig még nem látott mélypontokat ért el. Az erős, és egyes elemzők szerint várhatóan még tovább erősödő (230 forintos árfolyam alá is benéző) forintárfolyam mögött a következő tényezők húzódnak meg:

1. A sáveltörlés lehetővé tette a forint erősödésére való kockázat nélküli spekulációt, ami zöld utat nyitott a forrótőkének. E potenciális lehetőséggel való élést azonban alapvetően a magas kamatfelár formálta esedékessé.
2. A magas kamatfelár, a 8,5 százalékra srófolt jegybanki alapkamat több szálon is ösztönözi és ösztönözte a forint iránti keresletet:
 - a hazai cégek és háztartások hitelkeresletét szinte teljes egészében eltolta a devizahitelek irányába, ami azonban csak virtuálisan szűkíti a forint iránti keresletet, hiszen a devizaforrásokat forintra kell átváltani ahhoz, hogy a belföldi forgalomban felhasználhatók legyenek,
 - nagy ösztönzést adott a carry trade ügyleteknek,
 - a működő tőke befektetőket is arra csábítja, hogy a papíron kivitt profitot anyavállalati hitelek formájában a magyarországi leányvállalatoknál hagyják (betételhelyezés), akik abból növelik a forint iránti keresletet.

3. Külső hatás:

- a globális piaci feszültségek enyhültével nőtt a feltörekvő országok iránti érdeklődés, így a forint ismét befektetési célponttá vált (nem kevésbé a magas kamatfelár miatt); a rövid távra befektetők nem mérlegelik a kisebbségi kormányzás által megnőtt politikai kockázatot,

- az euróövezethez 2009-ben csatlakozó szlovák korona felerősödése a forintra is kisugárzott,

- az Európai Központi Bank nem emelte a kamatot, s a júliusi 250 bázispontos emelés is inkább csak gesztusértékűnek tűnt, annak bizonyítására, hogy a bank lép a magasra szökött infláció visszاسzorítása érdekében, de ezt a lépést úgy kommunikálta, hogy abból az emelés befagyasztása volt kiolvasható, vagyis nem merül fel a magas forintkamatfelár nagyobb csökkenésének veszélye,

- ugyanez áll a dollár viszonylatában is, ugyanis a FED is várhatóan befejezettnek tekinti a dollárkamat-csökkentő pályát.

3. Reálgazdasági hatás:

- a külkereskedelmi mérleg aktívvá válása,
- a külső finanszírozási igény mérséklődése,
- a nagyobb külföldi tőkebeáramlás.

4. Várakozások a forint további erősödésére, aminek motiválói:

- jegybank erősebb árfolyamot toleráló magatartása,
- a 9 százalékos körüli alapkamatra való várakozás a jegybank magatartása alapján,
- a Daimler Benz beruházás és az uniós K+F kutatási központjának Magyarországra hozatala tovább növeli a bizalmat és a külső mérlegekben elérhető aktív hatás esélyeit.

III. Társadalmi folyamatok

A március 9-ei eredményeket értékelők között akadtak olyanok is, akik szerint az elutasítást kifejező, elsőprő erejű, több mint hárommilliónyi állampolgár véleményét megmutató tiltakozás tulajdonképpen egyáltalán nem a feltett kérdéseknek szólt. Talán azoknak a legkevésbé. A rendszerváltás tizennyolcadik évében inkább arról lehetett szó, hogy ennyi emberben gyűltek össze a csalódás, csalódottság, becsapottság halmozott élményei, s jobb, ha azzal számolunk, hogy ezek a milliók nem annyira a Fidesz hívei, a szocialisták ellenfelei, mint amennyire elégük van mindabból, amit ez az elmúlt két évtized számukra hozott.

Az az igazság, hogy ez a szempont előkerült már a 2006-os, hosszú, őszi zavargások értelmezésekor is, pl. a Gönczöl-bizottság jelentésében is. E sorok írója arra hajlik, hogy érdemes ezt a nézőpontot az egyéb, fajsúlyos elemzési keretek között kitüntetetten szem előtt tartani. Magyarországon ezekben az években tetőzik sokféle, eredetileg meglehetősen eltérő gyökerekből táplálkozó társadalmi/politikai/szociális csalódás. S azok a csoportok, akiknek kevésbé volt módjuk elégedetlenségeiket artikulálni, az adott helyzeteknek adekvát módon levezeti, kifejezni - azoknak valóban nem marad más lehetőségük, mint belekapaszkodni a kínálózó, egyébként egészen más jelentéseket hordozó esélyek megragadásába. Ez lehet a magyarázata annak, hogy a társadalom egyes foglalkozási/kulturális/prepolitikai csoportjai néha egészen vártalanul jelentenek be – időnként egészen meglepő – tiltakozási igényeket.

2008 tavaszán szinte válogathattunk az olykor irracionális társadalmi megmozdulások példatáraiban. Néha úgy tűnik, hogy pattanásig feszült idegzetű szakmai/foglalkozási/szocio-kulturális csoportok olyannyira érzik magukat kiszolgáltatottnak, hogy akcióik megszervezésekor, kirobbantásakor a legkevésbé sincsenek tekintettel az adott társadalmi/politikai kontextusokra. Ennek pedig a legtöbbször az a következménye, hogy ezek a megmozdulások társadalmi értetlenséggel találkoznak, kénytelenek szembesülni a szimpátia-geisztusok elmaradásával, legrosszabb esetben pedig a kényszerű átpolitizálás miatt válnak értelmetlenné. (Ez utóbbi elemén azt értjük, hogy bármi is tör ki, bármi is történik, egy-két napon belül kényszeresen besorolódik a megszokott mszp-s/fideszes szembenállások közé, s így már „érthetővé”, legalábbis értelmezhetővé válik....)

Nagyjából így jártak ennek a tavasznak a rendszeres ki-kitörő vasutas- és volános, BKV-s sztrájkjai. Márciustól júliusig legalább négy alkalommal szerveztek meg hosszabb-rövidebb tiltakozásokat, ám az érintettek egyetlen egy alkalommal sem voltak képesek vélt/vagy valóságos sérelmeiket és követeléseiket oly módon kifejezni, hogy ezért valami szélesebb társadalmi támogatásra tehesse nek szert. El is halt szép csöndben valamennyi kezdeményezés. Beilleszkedtek az általánossá vált társadalmi kellemetlenkedés, rosszkedv, ingerültség megszokott gesztusainak sorába.

A társadalmi ingerültség kifejezésének intézményesítésében azonban ezen a tavaszon történt egy történelmi értékű fordulat is. A korábbi, szimpla, utcai balhék erőltetésére szakosodott csoportosulások mintha átgondolt, stratégiailag is egyeztetett és ideológiailag is megkomponált provokációkkal váltanak fel az eddigi, alkalmi rendőrbosszantás-szintű cselekményeiket. S mit tesz a technika... Ha valakinek van erre ideje és türelme, akkor ma már előre bejelentve/beharangozva, a megfelelő portálokat maximálisan kihasználva nyomon követheti az ilyen akciókat a gondolat megszületésétől az utólagos videós archiválásig is...

Nem gondoljuk, hogy az alább felsorolandó események között közvetlen összefüggés lenne, talán még azt sem, hogy tudatosan megtervezett és vezényelt politikai akciókról lenne szó. Azt azonban igen, hogy nagyon is árulkodó az az egyetlenegy szempont, miszerint – *valamennyi itt, Magyarországon történt, 2008 márciusa és júliusa között*. S ennyiben **korszellemről** lehet szó, valami olyasmiről, ami a levegőben van, ami sokakat érint, foglalkoztat. S aminek a *lényege a radikális/szélsőjobboldali közéleti magatartás szalonképessé válása*. Illetve még ennél is többről van szó: az **igénybejelentésről**. Az eddigi zárt, eldugott, szégyellt, nyilvánosan nem bevallott kultúra megpróbálja magát a lehető legnagyobb társadalmi zaj közepette legitimé és centrális jelentőségűvé tenni. Különösebb kommentár nélkül tekintsünk át a következő listán:

- Márciusban Bayer Zsolt a Magyar Hírlapban publikál egy olyan pamfletet, ami minden tekintetben kimeríti a '44-es őszi nyilas hangvételt. Az elemi erejű tiltakozást nem követi bocsánatkérés, visszakozás, hanem egy meglehetősen fura média-párbeszéd a jobb és a baloldal között. Arról kezdenek vitát, hogy: hogyan lehetséges manapság a magyar sajtóban zsidózni.

- Ugyanezen hetekben a Hollán utcában a szélsőjobb - mondvacsinált ürüggyel – kiprovokál egy nyilas provokációt, aminek a vége egy antifasiszta tüntetés lesz. Mindenki félévszázaddal, hatvan évvel korábbi jelmezekbe öltözik.
- Elkezdődik a Magyar Gárda pere, ám a bíróság előtti közteret és a közönség szelektálását a vádlottak szimpatizánsai végzik. Nagyjából, akadálytalanul.
- A tordasi igazgató-választás... országos botrány közepette kísérletezik az önkormányzat egy közismerten náci tanár igazgatóvá történő kinevezésével.
- Azt már csak a „rend” kedvéért említem, hogy a Gárda rendszeresen vonul fel és toboroz, az ország legkülönbébb sarkaiban. Ilyenkor minden egyes alkalommal az adott ügyből háromnapos médiacirkusz lesz... (Éppen, amikor e sorokat írom, a Gárda a Zemplén megyei Sziksón menetel, s közben ezer aggódó roma veszi őket körül. A helyi polgárháború ezen a hétvégén is elmaradt. Megszokott hír...)
- Szentesi igazgató-botrány. Nyilvánvaló politikai tisztogatást akadályozott meg – egyelőre - az országos méretű tiltakozás.
- Több hetes próbálkozás után – a mi utcánkban (Hegedűs Gyula) - csak sikerült levetíteni a náci idők emblematikus jelentőségű fasiszta filmjét, a Jud Süss-t.
- Az alkotmánybíróság nem látja indokoltnak a gyűlöletbeszéddel kapcsolatos jogi szigorításokat és ellenzi az erre vonatkozó törvényjavaslatot.
- Az ítélkező bírósági gyakorlat szerint a tojásdobálás a véleménynyilvánítás és a szólásszabadság része, ezért nem célszerű büntetni.

- Július ötödikén a meglegfelvonulás általános botrányba fullad és az ellentüntetők által megszervezett erőszak győzelmébe torkollik. A rendőrség a helyén volt.

Egyenként nem túl jelentős, talán említésre sem méltó esetekről emlékeztünk meg. Csak éppen együtt sok. Nagyon sok. Mert arról tanúskodik, hogy a radikális, szélsőséges eszméket valló csoportok előbb-utóbb elhiszik maguknak, hogy a jogrend mindenekelőtt az ő joggyakorlásuk védelmére való. Ezek a csoportok sem együtt, sem külön nem képviselnek jelentékeny politika erőt. A megfélemlítéshez azonban már éppen elegenden vannak, s ahhoz is, hogy a másképpen gondolkozó, velük egyet nem értő elsöprő többség megint inkább otthon maradjon. S akkor az utcai hangoskodók előbb-utóbb elhiszik, hogy tényleg erősek. Ők a legerősebbek.

Benne élve egy adott korban roppantul kockázatos egy-egy jelenségről szociológiai elméleteket faragni. E sorok írója mégis azt hiszi, hogy a népszavazás elsöprő, több mint hárommillió győzelme, valamint a radikális jobb igénybejelentő, demonstratív utcai jelenléte egy és ugyanazon társadalmi csalódás talajáról nőtt ki. A magyar társadalom – ma még...-józan többsége éppen azért nem lép fel a szélsőjobb utcai jelenlétével szemben, mert a többség a lelke mélyén azt hiszi: ezek legalább egy kicsit ő helyette is tiltakoznak. S a tiltakozások szimbolikája, ideológiája, jelszavai sokkal kevésbé érdekli őket, mint magának a tiltakozásnak a pusztá gesztusa. A magyar társadalom elsöprő többsége semmit sem tanult a huszadik századból, legfeljebb csak annyit, hogy minden túlélhető. Ez igaz. De hogyan lehetséges, hogy milliók megint ennyivel beérik?

X X X XXX X X X

Az elmúlt két hónapban hirtelen megsaporodtak azok az esszék, amelyek szerint valami nagyon nagy baj van, valami nagyon nincsen rendben. Ezeket egyelőre értelmiségiek írják értelmiségieknek, talán ők el is olvassák.

Ágh Attila nagylélegzetű tanulmányában azt írja, hogy van itt még esély a normalizálódásra, csak ahhoz az eddigiektől teljesen különböző párbeszédre kellene törekednie, legalább a kormányzati oldalnak. Gombár Csaba interjújának már a címe is sokat mondó: *Megette a fene az egészséget* - s a részletekből is az derül ki, hogy szerinte a mára

kialakult közállapotokból már kevés jó jöhet ki. Nagy N. Péter úgy látja, hogy az egész jogállami szisztéma szétesik a periféria egyre erőteljesebb nyomása miatt. Kis János szerint a demokratikus jogállamnak védelmet is kellene nyújtania, erre azonban az alapvető intézmények képmutatása okán nincsen remény. Lengyel László azt írja, hogy vége a háborúnak, az áldatlan és tíz éve tartó értelmetlen belpolitikai megosztottságnak, mert mindenki mindenkit legyőzött már, végképp magunkra maradtunk. Bauer Tamás a kialakult és sehová nem vezető kormányzati válságot a politikai osztály közös csődjeként írja le, amelyben nem működik az elemi veszélyérzet sem. Széky János nagyesszéje szerint az 1989/90-ben összetákolt *Minthademokrácia* bukott meg 2008 tavaszán, s csak annyi bizonyos, hogy előbb-utóbb új rendszernek kell jönnie.

Ungváry Rudolf szerint az egyetlen remény az, ha minél gyorsabban jön egy moderáltabb, felelősebb jobboldal és az legalább féken tartja az egyre erősebb szélsőségeket, ők legalább megtehetik ezt, mert a baloldaltól ezt nem túrná el a magyar társadalom többsége.

2008 júliusának elején az egyetlen, amit jó hírként elmondhat a krónikás, hogy – van mit olvasni. Van miről gondolkodni. Ősszel majd meglátjuk, hogy kik olvastak még – s nekik jutott-e eszükbe valami olyasmi, ami eddig még nem.

(Ezen a ponton kivételesen jobboldali szerzőket most nem is idéztem. Ők már évek óta, a 2002-es választások óta *eleve* tudták, hogy baj van. Most már nincsenek egyedül...)

Irodalom a III. részhez:

- Mi van? Mi legyen? Bauer Tamás, ÉS. ápr. 25
- A gyenge demokrácia alapkérdése. Ungváry Rudolf, NSZ. május. 24
- A háborúnak vége. Lengyel László, NSZ. május 24.
- Minthademokrácia. Széky János. ÉS. ápr. 30.
- Megette a fene az egészset. Gombár Csaba-int. 168 óra. Jún. 5.
- Harapófogóban. Nagy N. Péter NSZ. júl. 5.
- Szégyen, büszkeség, demokrácia. Kis János. NSz. júl. 12.
- A második félidő esélyei. Ágh Attila, Kritika. május-június.